

Nederland officieel excuus zou brengen. Listig Batavia stuurde daarop een doodzieke ondergeschikte die, zoals verhoopt, tijdens de scheepsreis naar Deshima stierf. Japan wist precies dat de schijnvertoning met een pseudo-ambassadeur was opgevoerd maar ieders gezicht en de eer van allen waren gered. Tijd voor *business as usual* dus. Een mooi verhaal.

Maar Hesselink heeft het nog veel mooier gemaakt door het incident te gebruiken als aanknopingspunt voor brede zowel diepgravende beschouwingen aangaande de Japans-Nederlandse betrekkingen. Het zeer bijzondere daarvan is, dat hij niet zoals gebruikelijk volstond met een unilaterale kijk op zaken. Zijn invalshoek is tweeledig. Hij schonk namelijk aandacht aan zowel de ingewikkelde interne Japanse geschiedenis met zijn verschuivende politieke en maatschappelijke verhoudingen als aan de niet minder ingewikkelde Nederlandse kant van de zaak. Aan beide zijden overheerste onduidelijkheid en onzekerheid. Gegeven het enorme gebrek aan wederzijdse kennis kon geen van de twee partijen de ander aanvoelen, laat staan begrijpen. Zo stonden beide partijen voor een besluitvorming waarvan ze alleen konden gissen hoe die zou uitpakken, al was het maar omdat niemand wist hoe de ene beslissing zich verhield tot de andere. Zo laat Hesselink bijvoorbeeld zien dat de buitenlandse Japanse politiek helemaal niet de vrucht is geweest van een consistent, systematisch en consequent doordacht beleid, zoals meestal wordt gezegd. Het was eerder een hap-snap gebeuren. En hetzelfde was het geval met de Nederlandse maritieme expansie, niet in de laatste plaats die van de VOC. Is geschiedenis dan niet meer dan een toevalsketen? Toch niet helemaal ! Het is Hesselinks grote verdienste dat hij dit laat zien.

P. W. Klein

J. Koolen, *Jacobus Fruytier. Een strijdvaardig vertegenwoordiger van de Nadere Reformatie* (Utrecht: De Banier, 2000, 320 blz., €17,92, ISBN 90 336 0480 9).

Jacobus Fruytier (1659-1731) was gereformeerd predikant achtereenvolgens te Aardenburg (1681), Dirksland (1688), Vlissingen (1691), Middelburg (1695) en Rotterdam (1700). Een mooie carrière voor de zoon van een Middelburgse lakenwever en -koopman, daarin overigens kennelijk flink geholpen door goede huwelijken want hij vond zijn (vier) echtgenotes vooral onder burgemeestersdochters en soortgelijken. Fruytier had in het voetiaanse Utrecht gestudeerd en was een leerling van Melchior Leydekker maar ook van Herman Witsius, met name in diens streven tot verzoening tussen de voetianen en coccejanen. Dat wil niet zeggen, dat Fruytier geen strijdbare wachter op Sions muren was! Hij was een actief bestrijder van Jacob Verschoor en zijn volgelingen de Hebreëen, die elk kerkelijk gezag en ambt ontkenden; iedere ware gelovige is profeet en moet daarom zelf de bijbel in het (Hebreeuwse) origineel bestuderen. Fruytier toonde zich ook een geharnast tegenstander van de cartesiaan Röell. Daarnaast werd hij bekend als de auteur van succesrijke pastorale werken, zoals *Gerigts-handelingen van den alderhoogsten Godt met zyn volk van Nederland* (1707), *Sions Worstelingen of historische samspraaken over de verscheide en zeer bittere wederwaardigheden van Christus' kerke* (1715) en *Salomons raad aan de jeugt* (1725).

Lezers die enigszins ingeleid zijn in de taal en denkwereld van de rechterflank van het Nederlandse calvinisme zullen na het voorgaande niet verbaasd zijn dat Fruytier in bevindelijk gereformeerd Nederland nog steeds een zekere naam bezit, zoals bijvoorbeeld een naar hem vernoemde reformatorische scholengemeenschap kan bewijzen. Ook de recente biografie van J. Koolen, emeritus Nederlands hervormd predikant, is met name op die lezersgroep gericht. Koolens boek geeft in de eerste plaats een schets van Fruytierts levensloop, inclusief korte

inhoudsopgaven van zijn publicaties. Zaken als Fruytiers relatie tot de Hebreëen en twist met Röell, de verwickelingen rondom de verschijning van *Sions Worstelingen*, zijn verhouding tot de joden, zijn visie op de geschiedenis en aandacht voor de jeugd krijgen afzonderlijke hoofdstukken. Aan het eind van zijn boek stelt de auteur de vraag of Fruytier inderdaad terecht als 'nadere reformator' kan beschouwd worden. Aan de hand van de criteria die de Stichting studie der Nadere Reformatie heeft laten opstellen, beantwoordt Koolen die vraag vervolgens positief, al voegt hij eraan toe dat Fruytier wel 'een Voetiaan van eigen stijl' was. Fruytier oordeelde immers in vele opzichten opmerkelijk positief over Coccejus en zijn ernstige volgelingen, als ook over de Brit Richard Baxter die theologisch nooit helemaal orthodox geacht werd. Een strenge voetiaan kan Fruytier dus volgens Koolen niet genoemd worden.

Koolen biedt dus een handige eerste kennismaking met Fruytier en diens feitelijke levensloop en publicaties. Maar als biografie stelt het boek teleur. De auteur heeft namelijk te weinig afstand genomen van zijn object. Hij stelt geen kritische vragen aan zijn bronnen en vraagt niet om de toenmalige betekenis van feiten en gebeurtenissen. De theologische constatering dat Fruytier geen strenge voetiaan was, leidt hem niet tot de vraag wat dat betekende voor zijn functioneren in de kerkelijke kring waarin hij stond. De stichtelijke teksten van Fruytier worden alleen op hun dogmatisch gehalte geanalyseerd, niet op hun historische achtergrond en functie. Alsof de beoefening van de theologie geen historisch aspect heeft. Fruytiers boek *Salomons raedt aen de Jeugt* krijgt bijvoorbeeld geen sociaalhistorische context of cultuurhistorische achtergrond. Een ander voorbeeld van gebrek aan historische belangstelling is het hoofdstuk over de verwickelingen rondom de uitgave van Fruytiers *Sions Worstelingen*. Dat verscheen namelijk zonder classicale goedkeuring. Een opmerkelijk feit, dat veel kerkelijke repercussies had. Fruytier werd erom zelfs door de classis onder censuur gesteld, meldt Koolen. Of Fruytier dan wei zijn uitgever de schuld daarvoor had, blijft onduidelijk want zij speelden elkaar onderling de zwarte Piet toe. Maar het blijft ook zonder dat een heel vreemd verhaal, waarachter men allerlei persoonlijke en sociale verschillen, theologische tegenstellingen en kerkelijke geschillen en spanningen vermoedt. Maar zelfs geen tipje van de sluier die dat alles bedekt wordt voor ons opgelicht. Koolen vertelt de lezer zelfs niet, wat een en ander in de praktijk betekende. Wordt Fruytier slechts de zitting in de classisvergadering geweigerd, of werd hij ook als predikant geschorst en mocht hij zijn ambtswerk in Rotterdam niet vervullen, zelfs geen Avondmaal vieren? Wat was de rol van de Rotterdamse vroedschap in dat alles? Wat betekende in dit verband, dat Fruytier verzwagerd was met enkele leden van het Rotterdamse regentenpatriciaat? Koolen verschaft die informatie niet, zijn belangstelling gaat er niet naar uit. Zijn conclusie, dat Fruytier onheus is behandeld omdat zijn bedoelingen zuiver waren, is dan ook niet gemaakt op grond van een kritisch-historisch onderzoek maar slechts op basis van diens eigen woorden. Fruytier verdient een betere biografie.

G. J. Schutte

E. M. Jacobs, *Koopman in Azië. De handel van de Verenigde Oost-Indische Compagnie tijdens de 18de eeuw* (Dissertatie Leiden 2000; Zutphen: Walburg pers, 2000, 304 blz., €31,53, ISBN 90 5730 118 0).

De archieven van de Verenigde Oostindische Compagnie in het Algemeen Rijksarchief vormen al vele decennia een vruchtbare inspiratiebron voor dissertaties over de Compagnie in zijn vele facetten. Totdat het zogenaamde TANAP-project dat tot doel heeft de VOC-archieven die zich in een aantal Aziatische landen bevinden (Indonesië, India, Ceylon) te ontsluiten, vruchten